

Úvodem

Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., od roku 2007 systematicky „pozoruje“ českou zahraniční politiku (ČZP). Od té doby vydal pět analytických monografií, v nichž po celou dobu sleduje základní konceptuální rámec. Analýza je strukturována tak, že nejdříve je ve dvou kapitolách zkoumán celkový domácí politický a mediální kontext české zahraniční politiky a je identifikován vliv a zapojení jednotlivých hlavních aktérů české zahraniční politiky. Druhá část se zaměřuje na nejdůležitější tematické oblasti české zahraniční politiky – na české působení v Evropské unii a na českou bezpečnostní a obrannou politiku. Třetí část zachycuje hlavní trendy a dynamiku českého působení v bezprostředním regionu střední Evropy. Čtvrtá část mapuje jednotlivé významné bilaterální a regionální relace a pátá část analyzuje zapojení České republiky v dalších tematických a multilaterálních oblastech. Zároveň všechny kapitoly respektují jednotnou analytickou strukturu, kdy si každá kapitola opět nejprve všímá politického a konceptuálního kontextu jako základního vnitropolitického východiska pro zahraniční politiku. Poté pak všechny kapitoly popisují a analyzují konkrétní agendu a události za rok 2012 a jejich dopad a význam pro zahraniční politiku. Většina autorů také zahrnuje analýzu zapojení jednotlivých aktérů v jejich sledované oblasti a mediální pokrytí. Autorský tým klade důraz na kontinuitu jak v konceptuálním, tak i tematickém ohledu. Proto může analýza stavět na robustním empirickém základě a dále prohlubovat porozumění české zahraniční politice.

Kniha obsahuje 20 kapitol, na nichž se podílelo 22 autorů z Ústavu mezinárodních vztahů a dalších spolupracujících pracovišť (Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha; Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno; Vysoká škola ekonomická, Praha). Většina autorů poukazuje na relativní klidnou kontinuitu v roce 2012, dotvoření konceptuální či programové báze, snahu vyrovnat se s hospodářskou krizí. Zároveň však celkové shrnutí jednotlivých kapitol nabízí zajímavý argument, jehož platnost ukáží až následující léta, totiž že česká zahraniční politika komplexněji než v posledních letech reagovala na globální či regionální procesy a výzvy a reflektuje je ve své výsledné podobě (byť v mnoha případech se zpožděním, a to i značným).

Tento argument se však téměř netýká obecného politického a mediálního zázemí (část I) ČZP. V politické sféře přetrvává obecný nezájem o zahraniční politiku, sebezahleděnost české debaty a nelze říci, že by česká *politická* diskuse dodávala potřebné impulzy pro vlastní výkon zahraniční politiky. Obdobným způsobem vyznívá i kapitola věnovaná mediálnímu pokrytí zahraniční politiky, která konstatuje, že pokračují tendence ke zplošťování, personalizaci, emocionalizaci zahraniční politiky, což je možné dát do souvislosti s pokračováním trendu (nutné?) komercializace

českého mediálního prostoru. Určitou výjimku v tomto ohledu tvoří debata o Evropské unii (kapitola 3), kdy oproti roku 2011 došlo ke zvýšenému zájmu o konkrétní unijní témata, přičemž na nejobecnější úrovni se zejména krystalizoval český postoj vůči postupu tzv. diferencované integrace. Bezpečnostní a obranný rozměr ČZP (kapitola 4) nepřinesl zásadnější zvraty, hlavními tématy byla příprava a důsledky summitu v Chicagu a obecný vývoj v transatlantických vztazích a jejich dopad na unijní bezpečnostní komunitu.

Vůči Německu (kapitola 5) hledala v roce 2012 česká politika zejména odpověď na dvojedinou otázku: na vztah k evropské integraci (záchrana eura a reformě EU) a k Německu jako hlavnímu protagonistovi tohoto procesu současně. Jedním z nejúspěšnějších vektorů ČZP je sousedská politika jak v rámci visegrádské spolupráce, tak i bilaterálně s Polskem a Slovenskem (kapitola 6). Kapitola 7 poukazuje na postupné upevňování víceúrovňového vztahu s USA, nacházení nových témat, to vše po citelném propadu v česko-amerických vztazích po roce 2009 (po nástupu prezidenta Baracka Obamy). Vztah k Rusku (kapitola 8) rovněž patřil k mediálně i politicky více sledovaným, dle autorky došlo k prohloubení politických rozporů stran patřičné politiky vůči Rusku – na jedné straně existuje kritický proud, který ještě zesílil po znovuzvolení prezidenta Vladimira Putina a jeho příklonu k méně liberálnímu pojetí vlády, na druhé straně stojí ti, kteří v Rusku zejména spatřují ekonomickou příležitost, bez ohledu na vnitropolitický vývoj. Oba postoje se pak bezprostředně dotýkají hlavní ekonomické náplně bilaterálního vztahu v roce 2012 – energetiky a dostavby JE Temelín. Bilaterální a multilaterální vztahy vůči zemím Východního partnerství (kapitola 9) byly částečně poznamenány oslabením prodemokratického procesu v některých zemích, což se negativně projevilo i v pozici těchto zemí vůči EU. Rok 2012 byl proto zásadní pro hledání vyváženého přístupu vůči těmto zemím za daných podmínek. Ve vztahu vůči Blízkému východu a procesům Arabského jara (kapitola 10) si ČR zachovala svůj zdrženlivý postoj při zdůrazňování tradiční silné vazby k Izraeli. Rovněž tento rozměr ČZP přispěl k významnějším politickým a veřejným debatám, a to zejména díky podzimnímu hlasování Valného shromáždění OSN o statutu Palestiny, kdy ČR jako jediná země EU aktivně hlasovala zamítavě. Bilaterální vazby vůči Francii a Velké Británii (kapitola 11 a 12) se od sebe částečně lišily, neboť díky nárokové blízkosti v některých unijních tématech byl krátkodobě posílen vztah s V. Británií, zatímco Francie se po tamních prezidentských volbách ještě více vzdálila z českého zahraničněpolitického orbitu, navzdory skutečnosti, že francouzská společnost Areva podala nabídku na rozšíření kapacit JE Temelín. K oblasti Dálného východu, která tradičně leží spíše v pozadí pozornosti, autor (kapitola 13) poznamenal, že rok 2012 bude v budoucnosti připomínán jako „deklarovaný počátek nástupu Číny“ do prostoru střední a východní Evropy, což je dáno zejména převratným ustanovením semi-institucionalizovaného dialogu mezi Čínou a zeměmi střední a východní Evropy. V kapitole 14, věnované subsaharské Africe, autor konstatuje zejména skutečnost, že v roce 2012 započala postupná proměna vnímání afrického kontinentu jako „problému“ směrem k „příležitosti“, jež ovšem přichází se zpožděním a jen pozvolna se promítá do reálné zahraniční politiky.

Závěrečná část knihy popisuje různé tematické oblasti ČZP. Kapitola 15, věnovaná českým multilaterálním aktivitám (vyjma EU a NATO), je vcelku kritická, zejména kvůli přetrvávajícímu politickému nezájmu o tuto oblast, ale i vzhledem k tomu, že globální či regionální multilateralismus je podceňován jako koncept, navzdory tomu, že představuje jednu z mála možností, jak stát velikosti České republiky může čelit stávajícím či budoucím regionálním a globálním výzvám. Zároveň ovšem autorka poukazuje na skutečnost, že z ekonomických důvodů proběhla mnoharesortní debata o efektivitě zapojení ČR do multilaterálních organizací, jež může vyústit v určitou změnu přístupu. Vnější ekonomické vztahy (VEV) a hospodářský rozměr ČZP (kapitola 16) nadále trpěly rivalitou mezi MZV a MPO, kterou nepotlačila ani meziresortní dohoda z roku 2011. Zároveň ale došlo k dotvoření konceptuální a programové báze VEV a exportérům se částečně dařilo přesouvat do mimounijních zemí, což lze považovat za pozitivní trend k diferenciaci závislosti na exportu do zemí EU. Energetická kapitola (17) zejména zachycuje reakce ČR na regionální energetické výzvy (dodávky surovin a kapacita přenosových soustav), na snahu ovlivnit unijní diskuse k energetické politice, stejně jako na osud energetické koncepce a jaderné energetiky přímo v ČR. Spíše kladně vyznívá kapitola (18) analyzující zahraniční rozvojovou spolupráci, kdy autor zmiňuje pozitivní paradox, že navzdory nepříznivému politickému a ekonomickému vývoji v ČR se daří udržet objem prostředků pro rozvojovou spolupráci a zároveň i postupně zkvalitňovat jejich vynakládání. Obdobně kladně vyznívá také kapitola lidskoprávní (19), jejíž autorka vyzdvihuje zejména aktivní využívání českého členství v Radě OSN pro lidská práva a také úspěšné podstoupení tzv. univerzálního periodického průzkumu stavu lidských práv v ČR. Konečně pak kapitola zasvěcená kulturnímu rozměru ČZP (kapitola 20) odkazuje na upevnění konceptuálního rámce pro tuto politiku v roce 2011, ale zároveň snahu hledat další alternativní cesty, jak kulturní dimenzi ČZP udržet a rozvíjet za podmínek hospodářské krize, ale také za podmínek rostoucí konkurence v tomto odvětví ze strany další aktérů a zemí.

Na tomto místě je nutné podotknout, že z důvodů kapacitních nebyla v letošním vydání analýzy zařazena kapitola, věnovaná Latinské Americe, a bohužel z personálních důvodů nebyla zařazena ani kapitola, věnovaná jedné z prioritních oblastí české zahraniční politiky – zemím západního Balkánu. V příštím roce obě kapitoly zařazeny budou a zhodnotí vývoj za celé období 2012–2013.

Projekt každoročních analýz české zahraniční politiky má několik cílů: 1) přispět k budování rozsáhlého a kontinuálního empirického a analytického materiálu pro budoucí badatelské zpracování, 2) pokusit se (byť v omezenější míře) být kritickou reflexí české zahraniční politiky, s tím souvisí 3) úsilí napomoci k potřebné diskusi o české zahraniční politice. Čtvrtým cílem, lépe řečeno naším přáním, je, aby se každoroční publikace o české zahraniční politice stala vyhledávaným informačním materiálem pro studenty, pro širší zainteresovanou veřejnost, stejně jako pro zahraniční diplomatickou komunitu. Za tým autorů si dovoluji jako každý rok vyjádřit naději, že publikace *Česká zahraniční politika v roce 2012. Analýza ÚMV* tyto cíle naplní. K tomu se však sluší dodat, že kniha by nemohla vzniknout bez značného úsilí, nasazení a profesionálního přístupu všech složek Ústavu mezinárodních vztahů, ze-

jména jeho edičního a informačního oddělení, ale také personálního oddělení, útvaru vnějších vztahů a mnoha stážistů, kteří svou obětavostí zásadně pomohli autorskému týmu v jeho práci. Obrovský dík náleží hlavnímu recenzentovi Pavlovi Pšejovi z Fakulty sociálních studií v Brně, který se postavil nelehkému úkolu tento komplexní počín nezávislým a kritickým pohledem posoudit. Zároveň jsme vděční za velice nápomocné reflexe od dílčích recenzentů Filipa Černocho a Petra Kanioka, rovněž z brněnské FSS MU, kteří svým zhodnocením velkým dílem přispěli k finalizaci kapitoly energetické a unijní. Za autorský tým bych dále rád vyjádřil poděkování představitelům Ministerstva zahraničních věcí ČR, dalších resortů a státních institucí, kteří svou podporou a ochotou sdílet své názory či postřehy přispěli nemalou měrou ke vzniku této publikace. Na závěr se sluší poděkovat Československé obchodní bance, a. s., jež finančně dlouhodobě podporuje aktivity ÚMV spjaté s českou zahraniční politikou, tuto publikaci nevyjímaje.

Michal Kořan